

№ 37 (2025) С. 38–49
National Academy of Fine Arts and Architecture
Collection of Scholarly Works
«Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <http://naoma-science.kiev.ua>

УДК 72.03:378(066)
ORCID ID: 0000-0001-6128-7410
DOI <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2025-37-5>

Вадим Куцевич

доктор архітектури, професор
Київський національний університет будівництва і архітектури
Kutsevych.vv@Knuba.edu.ua

АРХІТЕКТУРНА ШКОЛА НАОМА (КДХІ). ІСТОРІЯ І ТВОРЧІ НАДБАННЯ ВИПУСКНИКІВ

Анотація. Ювілейні дати говорять про те, що архітектурна школа НАОМА (в минулому КДХІ) підготувала чимало видатних українських зодчих, які прославили Україну та КИЇВЗНДІЕП. Мета нашої статті – визначення творчих здобутків архітектурної школи та її випускників, які своєю творчістю піднесли КИЇВЗНДІЕП на високий рівень. **Методи дослідження.** В основу дослідження покладено комплексний аналіз навчального процесу в НАОМА (КДХІ) в умовах колишнього СРСР та в незалежній Україні. Педагоги і майстри архітектури застосовували до студентів систематизацію й узагальнення творчої діяльності випускників НАОМА (КДХІ) в інституті КИЇВЗНДІЕП. **Результати.** На основі проведених досліджень фахівцями НАОМА визначено п'ять періодів формування 100-літньої архітектурної школи: 1924–1930 рр. та 1934–1941 – період, пов'язаний зі становленням Київського державного художнього інституту (КДХІ); 1945–1950-ті роки – період повоєнного відродження традицій у формуванні факультету архітектури КДХІ; 1960–1980-ті рр. – період найбільших досягнень архітектурної школи КДХІ; 1990–2000 рр. – період формування нових підходів до навчального процесу та архітектурної творчості в НАОМА в умовах незалежної української держави. КИЇВЗНДІЕП розпочав свою творчу діяльність з 1963 року. Першими його співробітниками були випускники КДХІ різних поколінь та інші фахівці. Це був час розвитку типового проектування та індустріалізації будівництва у колишньому СРСР (1960–1980-ті рр.), який ознаменувався творчим феноменом архітекторів КИЇВЗНДІЕП із застосуванням новітніх методологічних засад проектування і створення оригінальних архітектурно-художніх образів будівель та споруд. В інституті працювали такі видатні архітектори та вчені, як О. Заваров, Й. Каракіс, М. Гречина, Ф. Юр'єв, Г. Копоровський, О. Смірнова, Е. Репрінцева, Й. Ахтьоров, П. Шапорєв, Д. Яблонський, І. Мезенцев, В. Штолько, В. Крючков, Ф. Боровик, А. Аніщенко, Ю. Набок, О. Стукалов, О. Зибін, О. Лазарєв, В. Віхареv, В. Куцевич, В. Іріскін, О. Кабацький, С. Єжов, М. Артеменюк, О. Міхненко, С. Несененко та інші. З відновленням незалежності і приходом третього тисячоліття архітектори КИЇВЗНДІЕП – випускники КДХІ та НАОМА позбулися жорсткого бюрократичного тиску державних структур і їхньої монополії. У цей час запроваджується індивідуальне будівництво, яке приходить на зміну типовому, панельному з можливостями застосування гнучкого планування, інклюзивності та енергоефективності усіх будівель і споруд, а також поверненню художньої виразності. **Висновки.** В результаті дослідження визначено, що успішній творчій діяльності КИЇВЗНДІЕП завдячує архітекторам, зокрема випускникам факультету архітектури КДХІ і НАОМА, які створили видатні об'єкти архітектури і провели вагомі наукові архітектурні дослідження.

Ключові слова: КДХІ, НАОМА, факультет архітектури, архітектурна школа, навчально-творчі майстерні, КИЇВЗНДІЕП, типове й індивідуальне проектування, архітектурно-художня виразність.

ARCHITECTURAL SCHOOL OF NAFAA (KSAI). HISTORY AND CREATIVE ASSETS OF STUDENTS

Vadym Kutsevych

Doctor of Architecture, Professor

Kyiv National University of Construction and Architecture

Kutsevych.vv@Knuba.edu.ua

Annotation. The jubilee dates indicate that the architectural school of NAFAA (formerly the KSAI) – trained many outstanding Ukrainian architects who glorified Ukraine and the KYIVZNDIEP institute.

Research methods. The basis of the study is a comprehensive analysis of the educational process at NAFAA (KSAI) – the personnel of teachers-architects, the creative path of graduates of this architectural school, in the conditions of the former USSR and in Nezalezhnaya Ukraine. Methods such as the individual approach of master-architect teachers to students, the systematization and generalization of the creative activity of KSAI – NAFAA graduates at the KYIVZNDIEP institute were used to solve the above-mentioned issues. The results. Five periods of formation of the 100-year-old school of architecture are defined: 1924–1930 and 1934–1941 the period associated with the formation of the Kyiv State Art Institute (KSAI); 1945–1950s and years – the period of the post-war revival of traditions in the formation of the Faculty of Architecture of KSAI; 1960–1980s – the period of the greatest achievements of the architectural school of KSAI; 1990–2000 – the period of formation of new approaches to the educational process and architectural creativity of NAFAA in the independent Ukrainian state.

At the same time, the KYIVZNDIEP institute began its creative activity in 1963, and to which KSAI graduates of different generations were sent. This is the time of the development of typical design and industrialization of construction in the former USSR in the (1960s–1980s), which were marked by the creative phenomenon of the architects of KYIVZNDIEP, with the application of the latest methodological principles of design and creation of original architectural and artistic images of buildings and structures.

These are outstanding architects and scientists: O. Zavarov, Y. Karakis, M. Grechyna, F. Yuryev, G. Kaporovskiy, O. Smirnova, E. Reprintseva, Y. Akhtyorov, P. Shaporev, D. Yablonskiy, I. Mezentsev, V. Shtolko, V. Kryuchkov, F. Borovyk, A. Anishchenko, Yu. Nabok, O. Stukalov, O. Zybin, O. Lazarev, V. Vikharev, V. Kutsevych, V. Iriskin, O. Kabatskiy, S. Yezhov, M. Artemeniuk, O. Mikhnenko, S. Nesenenko and others. With the acquisition of independence and with the arrival of the third millennium, the architects of KYIVZNDIEP – graduates of KSAI – NAFAA were freed from the rigid bureaucratic pressure of state structures and their monopoly. Individual construction is introduced, which replaces the typical, panel construction with the possibility of flexible planning, inclusiveness and energy efficiency of all buildings and structures, as well as the return of artistic expression. **Conclusions.** As a result of the study, it was determined that architects played a major role in the successful creative activity of KYIVZNDIEP – created outstanding architectural objects and conducted significant scientific architectural research.

Key words: Kyiv State Art Institute (KSAI), National Academy of Fine Arts and Architecture (NAFAA), Faculty of Architecture, School of Architecture, educational and creative workshops, Joint-Stock Company Ukrainian Zonal Scientific Research and Design Institute of Civil Engineering (Jsc KYIVZNDIEP), typical and individual design, architectural and artistic expressiveness.

Постановка проблеми. Одна з найкращих архітектурних шкіл України НАОМА (в минулому КДХІ) – відзначила своє сторіччя. За цей період тут викладали видатні зодчі, науковці, художники, зокрема: В. Кричевський, П. Альошин, О. Вербицький, В. Риков, В. Татлін, К. Малевич, В. Заболотний, П. Костирко, Є. Катонін, А. Добровольський, Н. Чмутіна, Б. Приймак, І. Шпара. Сьогодні успішно керують майстернями професори Л. Скорик, Л. Прибега, доценти Д. Антонюк, А. Давидов. Чимало архітекторів КИЇВЗНДІЕПу, який відзначив 60-річчя творчої діяльності (2023), закінчили факультет архітектури КДХІ (тепер НАОМА). Саме завдяки таким кваліфікованим кадрам інституту вдається вирішувати широке коло питань

з архітектурного проектування і будівництва будівель та споруд, створення перспективних типів житлових та громадських комплексів, розроблення національної нормативної бази України і перспективних наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Розгляд історичних етапів творчої діяльності ювілярів архітектурної школи КДХІ (НАОМА) та КИЇВЗНДІЕПу дав змогу визначити основні напрямки формування, як цих інституцій, так і окремих особистостей. Про це йдеться у монографії (В. Куцевича), у книжках (К. Малевича, О. Мазніченко, В. Ясієвича), статтях (М. Катерноги, В. Куцевича, А. Давидова, А. Коломійця, Л. Прибеги, Г. Скляренко, О. Кашуби-Вольвач, В. Ясієвича та інших).

Мета статті полягає у визначенні основних

історичних етапів формування архітектурної школи та розкритті методичних засад підготовки архітекторів у КДХІ й НАОМА. У цьому контексті розкривається творча діяльність випускників архітектурної школи в комплексному інституті КИЇВЗНДІЕП.

Виклад основного матеріалу. Процес формування в Україні мистецьких закладів вищої освіти розпочався лише після 1917 р., коли в результаті реформування Санкт-Петербурзької академії мистецтв усі підвідомчі і художні заклади освіти стали автономними [1]. Після Лютневої революції 1917 р. в Росії створились умови для започаткування нових демократичних інститутів, а українська революційна «весна» сприяла заснуванню Української академії мистецтв.

Діяльність Академії визначалася творчими досягненнями і талантом педагогів-фундаторів на базі вищої мистецької освіти (монументальне мистецтво, пейзаж, архітектура, живопис, графіка, рисунок). У цей період в Україні була спроба виділити підготовку архітекторів у самостійний інститут. Ініціативною групою київських архітекторів у складі Д. Дяченка, О. Вербицького, М. Даміловського та художників Ф. Красицького, М. Козика було розроблено статут Українського архітектурного інституту (УАІ). Інститут розпочав свою роботу у 1918 р. під керівництвом Д. Дяченка у Митрополичому домі на Софійському подвір'ї в Києві до 1922 року [2].

Педагогічний склад новоствореного інституту поповнили архітектори П. Альошин, В. Риков, В. Фельдман, І. Моргилевський, а також інженери-будівельники Б. Горбунов, С. Колотов, П. Хаустов, академіки Д. Граве, К. Симінський. На навчання було набрано 11 студентів. Програма інституту складалася з низки соціально-економічних, художніх та інженерно-технічних дисциплін. Були створені навчальні архітектурні майстерні з проектування цивільних і промислових будівель та споруд, а також містобудівних утворень. Навчання розраховане на чотири роки, де перші три — це проходження теоретичного курсу, виконання курсових проектів і робіт, а на четвертому курсі передбачалося виконання дипломних робіт.

У 1922 р. Українська академія мистецтв була реорганізована в Інститут пластичних мистецтв (ІПМ). Професор П. Альошин у 1923 р. очолив архітектурну секцію із з'єднання архітектурного інституту з ІПМ. Так, у 1924 р. «для підвищення качества художественного и

архитектурного образования» ІПМ об'єднали з УАІ. В результаті виник Київський художній інститут (КХІ) з архітектурним і художньо-скульптурним факультетами.

У 1925 р. Київський художній інститут розмістили в будинку колишньої духовної семінарії на Вознесенському узвозі. Цей триповерховий цегляний будинок був спеціально споруджений для Київської духовної семінарії, розрахований на 500 вихованців (арх. Є. Морозов, Є. Єрмаков; 1898). Симетрична будівля в плані формується з двох поздовжніх і трьох поперечних корпусів, що складають два замкнутих подвір'я з проїздами з боку тильного фасаду. Внутрішнє планування — коридорне. На рівні верхніх поверхів, над головним входом, розміщувалася колишня Трьохсвятительська домової церква з хорами, в якій після реконструкції була організована актова зала інституту [3].

Ідея створення Київського художнього інституту була викликана громадською свідомістю, щодо підготовки живописців, скульпторів і архітекторів, як невід'ємної взаємодії та синтезу мистецтв. Дискусії щодо структури закладів вищої освіти були дуже гострі; в результаті вирішили, що готуватимуть «архітектора — художника — конструктора — організатора». Вступні іспити були однаковими для абітурієнтів усіх спеціальностей. Протягом першого року навчання заняття з теоретичних і практичних дисциплін для студентів архітектурного та інших факультетів були спільними.

Навчальний процес в КХІ у 1920-х роках був нерозривно пов'язаний з курсом «формально-технічних дисциплін» або, як їх скорочено називали, фортехом. Роль цього курсу оцінювалась по-різному, але відомо, що він викликав бурхливі дискусії та провокував конфліктні ситуації. В. Татлін, викладаючи композиційну науку в УАМ і КХІ у 1920–1930-х роках, один з перших запропонував розширити мову сучасної архітектури використовуючи форми та поверхні «складної кривизни» [3–4].

У 1929 р. народний комісар освіти М. Скрипник (з ініціативи ректора КХІ І. Врони) запросив К. Малевича працювати до Києва на посаду професора. К. Малевич організовує в інституті дослідний кабінет експериментального ІЗО, де він «лікував студентів від реалізму та кольоростраху» і давав методичні консультації щодо навчального процесу. Якраз тоді К. Малевич і проголосив перші вітчизняні маніфести сучасної архітектури. Один з них — «Архітектура як ляпас бетоно-залізу»

був опублікований у переломному 1918 р. в газеті «Анархія» [5–6].

У цей важкий час творчих пошуків на факультеті архітектури сформувалися навчально-творчі майстерні для проектування будівель і споруд різного призначення та містобудування (Б. Санулін) і оздоблення інтер'єрів (В. Г. Кричевський). В. Татлін читав курс лекцій «Рівновага архітектурних форм».

У 1928 р. на першій конференції архітекторів-авангардистів у Москві київську школу представляли випускники художнього інституту І. Малозьомов, М. Холостенко та Я. Штейнберг [3].

У 1929 р. на факультеті архітектури викладали: архітектурне проектування — П. Альошин, О. Вербицький, В. Риков; історію архітектури читав І. Моргілевський; нарисну геометрію — С. Колотов; статистику споруд — К. Симінський; практику викладав Ю. Соколов; курс «Частини будівель» — М. Даміловський; геодезію — П. Хаустов; історію мистецтв — С. Гіляров; курс «Інтер'єр житлових і громадських споруд» читав В. Кричевський; рисунок — В. Фельдман; курс формально-технічних дисциплін (фортех) — В. Татлін.

Творчими майстернями керували професори О. Вербицький, В. Риков та П. Альошин. Майстерня П. Альошина була найбільшою та найпопулярнішою серед студентів. Керуючи студентською роботою, професор не сковував їхні ініціативи, умів дослухатися до творчої індивідуальності, віднайти в ній щось своєрідне, цінне і випестувати його. Це уможливило колективну працю майстра зі студентами над конкурсними проектами [7].

Упродовж 1924–1930 рр. в інституті було підготовлено 100 архітекторів, зокрема такі провідні зодчі України, як В. Заболотний, Й. Каракіс, П. Костирко, М. Гречина, Н. Манучарова, І. Малозьомов, М. Холостенко, Я. Штейнберг, Г. Копоровський, П. Юрченко.

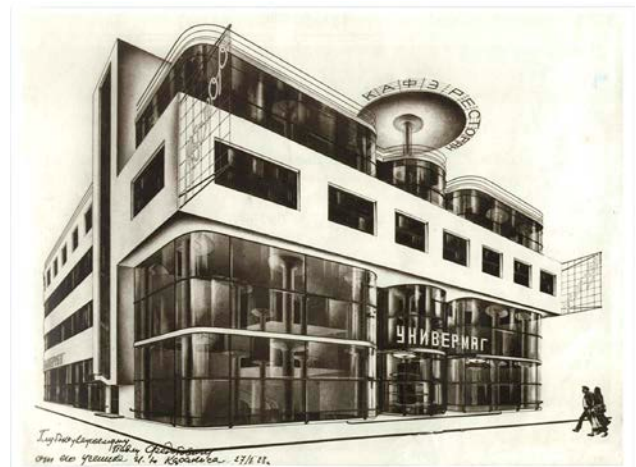
У 1920-х роках створюються аналогічні художні інститути з архітектурними факультетами у Харкові та Одесі. Перші роки діяльності цих закладів вищої освіти свідчать про активні позиції викладачів і студентів в архітектурно-художньому житті України. Цей період характеризувався піднесенням процесом формування майбутніх зодчих завдяки їхній участі в конкурсному та реальному проектуванні. Виникають творчі угруповання: ОСАУ (Об'єднання сучасних архітекторів України), ВУОПРА (Всеукраїнське об'єднання

пролетарських архітекторів), АРУ (Асоціація революційних урбаністів) тощо. У 1928 р. в Харкові, Києві та Одесі створено ТСАУ (Товариство сучасних архітекторів України). Кожне об'єднання мало свою платформу і вважало себе найпершим у створенні нової архітектури [3].

Праця зодчих набуває державного значення, що зумовило створення державних проектних і будівельних організацій [8], в яких активну роль відігравали випускники факультету архітектури КДХІ.

У цей час починає свою творчу діяльність видатний український архітектор Й. Каракіс (1902–1988), який у 1929 р. закінчив факультет архітектури (іл. 1). У 30-ті роки він запроєктував житловий будинок на вул. 25 Жовтня (тепер вул. Інститутська), житловий комплекс на вул. Мазепи, ресторан «Динамо» (іл. 2), художню школу (тепер історичний музей), дитячий садок заводу «Арсенал» — усі у Києві, а також готель «Жовтень» у Луганську тощо. Педагогічна діяльність Й. Каракіса проходила на кафедрі архітектурного факультету КІБІ (1933–1951), де він був одним з найпопулярніших викладачів.

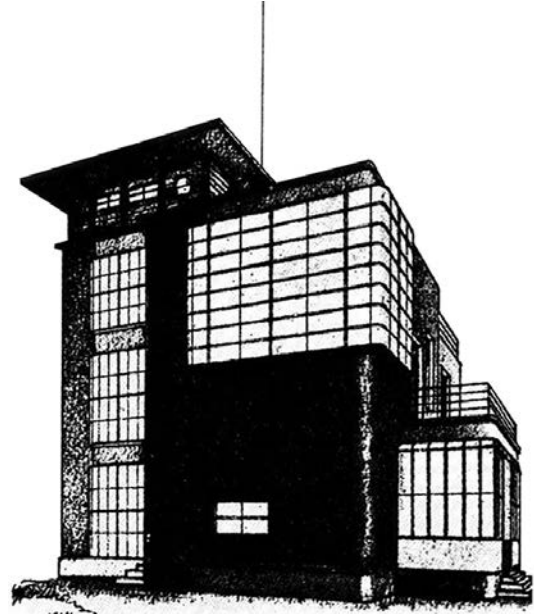
Ще один знаний архітектор України М. Гречина (1902–1979) закінчив факультет архітектури КХІ у 1930 р. (майстерня проф. П. Альошина). Він навчався в період розвитку українського конструктивізму (іл. 3), а в реальному проектуванні перейшов до постконструктивізму. Цей напрямок ілюструє запроєктований ним житловий будинок на вул. Костьольній (1936) у Києві,

Іл. 1. Курсовий проект будинку універмагу (студент Й. Каракіс, 1928; КХІ). Керівник навчально-творчої майстерні проф. П. Альошин. [Світлина з архіву автора]

Іл. 2. Ресторан «Динамо» у Києві
(арх. Й. Каракіс, П. Савич, 1932–1934).
[Світлина з архіву автора]

Іл. 3. Курсовий проєкт будинка художника
(студент М. Гречина, 1927; КХІ). Керівник
навчально-творчої майстерні проф.
П. Альошин. [Світлина з архіву автора]

стадіон «Динамо» (1937), центральний стадіон (1937–1941) та інші об'єкти (іл. 4).

У 30-ті роки відбулося об'єднання частини факультету архітектури КХІ з відділенням фабрично-заводського і комунального будівництва КПП для заснування архітектурного факультету Київського будівельного інституту (тепер КНУБА). У зв'язку з цим до новоствореного факультету було переведено чимало студентів і зіркового складу викладачів КХІ, зокрема В. Рикова, П. Альошина, В. Кричевського, О. Вербицького, Я. Штейнберга, І. Моргілевського, В. Заболотного, П. Юрченка, Й. Каракіса, П. Костирка [3].

На базі об'єднання Київського і Харківського художніх інститутів у 1934 р. було створено Всеукраїнський художній інститут, який наприкінці 1930-х років отримав назву Київський державний художній інститут (КДХІ). У цей період (1934–1939) збільшується набір студентів на архітектурний факультет і вводиться шестирічний термін навчання. Зростають обсяги навчальних годин на підготовку фахівця-архітектора з доміантою на архітектурне проектування. Завідувачем кафедри архітектури та керівником однієї з навчально-творчих майстерень був професор В. Риков. Інші майстерні очолювали О. Вербицький та П. Альошин.

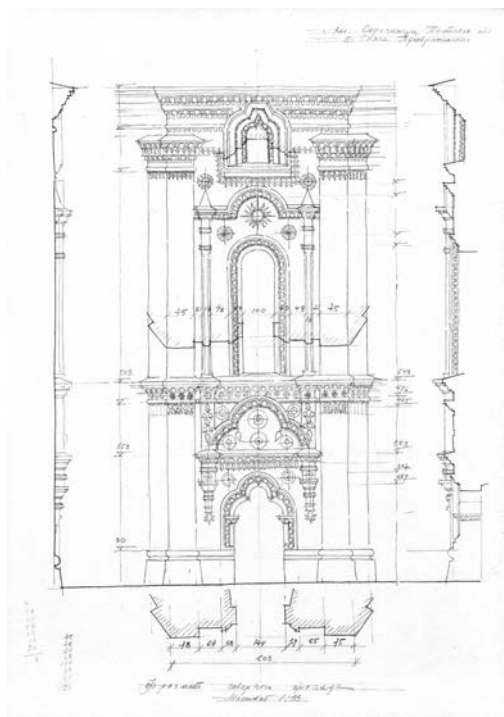
У повоєнний період (1941–1950 рр.), який відзначався відбудовою зруйнованих фашистськими загарбниками міст і сіл України на

Іл. 4. Проєкт центрального стадіону у м. Києві
(арх. М. Гречина, 1937s).
[Світлина з архіву автора]

факультеті архітектури КДХІ збільшується кількість навчально-творчих майстерень, очолюваних видатними зодчими, професорами О. Вербицьким, В. Заболотним, Є. Катоніним. Крім того, до керівництва майстернями долучили М. Гречину та І. Малозьомова. Починаючи з 1954 р. майстерні очолювали В. Заболотний, Є. Катонін, П. Костирко.

У цей час успішно закінчили навчання на факультеті архітектури КДХІ майбутні працівники КИЇВЗНДІЕПу Д. Яблонський, О. Заваров, Е. Репрінцева, І. Мезенцев, М. Агуф, О. Гайдученя, А. Волошина, М. Волков, В. Штолько та інші.

Іл. 5. Фрагмент західного portalу Спасо-Преображенської церкви у Великих Сорочинцях: а – обмірні кроки; б – загальний вигляд; (арх. Д. Яблонський, 1952).
[Світлина з архіву автора]

Іл. 6. Готель «Тарасова гора» у Каневі (арх. Н. Чмутіна, М. Гречина, В. Штолько та ін., 1960–1962). [Світлина з архіву автора]

Так, Д. Яблонський (1921–2001) – випускник навчально-творчої майстерні професора В. Заболотного – вступив до Академії архітектури УРСР (1953). Він активно подорожував Україною, вивчаючи, фотографуючи, роблячи обміри та замальовки архітектури бароко. У підсумку, на основі проведених досліджень, він видав унікальну книжку «Портили української архітектури» (іл. 5, а, б). На жаль, ідеологічні органи радянської влади побачили у цій

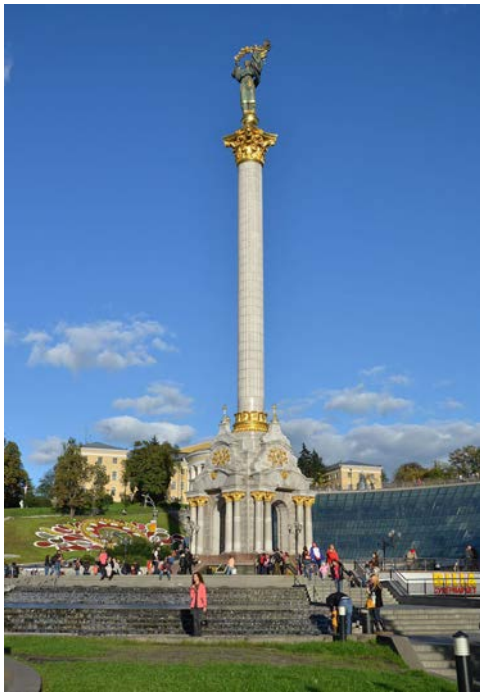
праці вияв націоналізму і наказали знищити увесь наклад [3]. І тільки у 2019 році його донька Г. Яблонська перевидала цю визначну працю.

О. Заваров (1917–2003) – прославлений у майбутньому директор інституту КИЇВЗНДІЕП, – закінчив факультет архітектури КДХІ у 1948 році. У 1951–1962 рр. він вже очільник архітектурної майстерні № 1 Київпроєкту. У цей період він розробляє проєкт реконструкції колишнього інституту шляхетних дівчат під Жовтневий палац культури, а також за його проєктом зведено будівлю. Міністерства лісового господарства УРСР у Києві та інші об'єкти [9].

В. Штолько (1931–2020) упродовж 1950–1956 рр. навчався на факультеті архітектури КДХІ. За порадою доктора мистецтвознавства Г. Логвина після закінчення інституту для глибшого вивчення архітектури він пішов працювати на будівництво, де послідовно був десятником, виконробом, начальником ділянки. А вже з 1959 р. він працює у НДІЕП Академії будівництва і архітектури УРСР, де розробляє проєкти споруд із тентовими покриттями та займається науковими дослідженнями. У 1962 р. без відриву від виробництва В. Штолько вступає до аспірантури Академії будівництва і архітектури УРСР.

З 1963 року у зв'язку зі створенням нового інституту КИЇВЗНДІЕП до нього направлені вже знамі архітектори — випускники КДХІ: Й. Каракіс, М. Гречина, Г. Копоровський, О. Смирнова, Е. Репринцева, П. Шапорев, Д. Яблонський, М. Агуф, О. Гайдученя, М. Волков, В. Штолько та інші видатні зодчі і вчені України.

Й. Каракіс у 1944–1963 рр. працював керівником АПМ «Діпромісто», а в 1963–1976 рр.

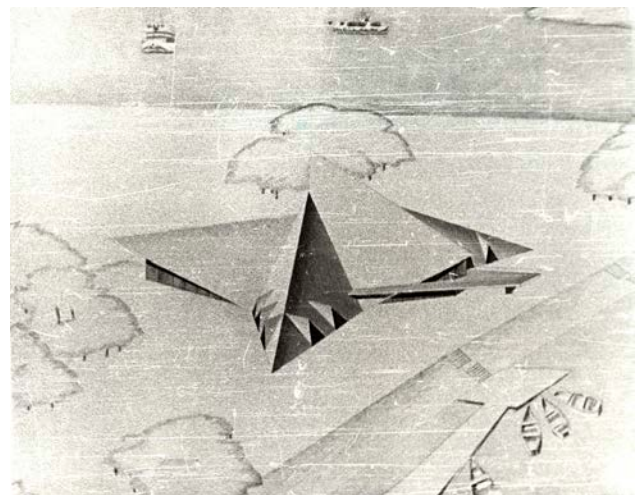
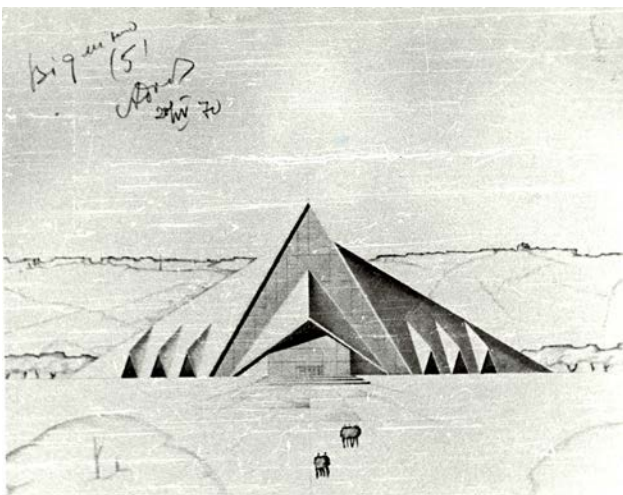
Лл. 7. Монумент Незалежності у Києві (арх. О. Стукалов, О. Комаровський; скульптор А. Куш, 2001). [Світлина з архіву автора]

керував відділом з проектування освітніх закладів КИЇВЗНДІЕПу, де розроблялись експериментальні проекти шкіл; понад сорок типових проектів шкіл [10], реалізованих у містах колишнього СРСР. У 1976–1977 рр. плідно працював у КИЇВНДІТІА над науковою проблемою «Житло найближчого майбутнього». Перебуваючи на пенсії з 1977 р. він консультував студентів на кафедрі архітектури КДХІ.

М. Гречина у 1924–1930 рр., та 1949–1953 рр. викладав на кафедрі архітектурного проектування КХІ–КДХІ. Упродовж 1963–1976 рр. він перебував на посаді заступника директора КИЇВЗНДІЕПу з наукової роботи (кандидат архітектури, лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки). За його проектами побудовано Північно-Броварський масив (1963), Палац спорту (1963), будинок Торговельно-промислової палати (1964), центральний (Олімпійський) стадіон (буд. і рек. 1937–1941, 1967–1970 рр.), готель «Русь» (1968) — все у Києві; готель «Тарасова Гора» у Каневі (1961) тощо.

Д. Яблонський у 1960-х роках працював в Академії будівництва і архітектури УРСР, а 1963 р. у зв'язку з її реорганізацією був переведений до КИЇВЗНДІЕПу. У 1974 р. захистив докторську дисертацію на тему «Кількісні методи вирішення завдань типології житла», в якій закрив основи архітектурної кібернетики і цифрового проектування. У 1977–1985 рр. Д. Яблонський обіймає посаду заступника директора КИЇВЗНДІЕПу з наукової роботи.

Основні проектні роботи Д. Яблонського: експериментальні житлові будинки в індустріальних конструкціях для Києва, Харкова,

Лл. 8. Курсовий проект центру культури у Києві (студент В. Куцевич, 1970): а — головний фасад; б — загальний вигляд, перспектива. Керівник навчально-творчої майстерні проф. А. Добровольський, консультант доц. О. Малиновський. [Світлина з архіву автора]

Іл. 9. Товарна біржа у Рівному (арх. В. Куцевич, О. Кабацький, О. Агафонова, 2014). [Світлина з архіву автора]

Маріуполя та інших міст; серія житлових будинків для України; методологія будівельного комплексу індустріального будівництва України з використанням ЕОР; православні храми у Києві, Макіївці та інших містах України.

Д. Яблонський член експертної ради ВАК СРСР та України (1981–1991; 1995–2001), професор, заслужений архітектор України, дійсний член УАА, автор близько 80 наукових праць, розробник основних положень державної житлової політики України у 2000-х роках. Професор кафедри АПЦБС КІБІ (1983–1985).

В. Штолько у 1963 р. (у зв'язку з реорганізацією і ліквідацією АБ і А УРСР) був переведений на посаду головного архітектора проєктів до КІЇВЗНДІЕПу. Поєднання реального проєктування та наукової діяльності сприяло тому, що у 1967 р. він успішно захищає кандидатську дисертацію на тему «Дослідження архітектурно-конструктивних рішень тентових покриттів». А вже з 1968 р. керує відділом АКБ-2 КІЇВЗНДІЕПу, водночас бере участь у розробці цілої низки проєктів: експериментальних готелів літнього типу «Тарасова гора» у м. Каневі (іл. 6) та готелю на 420 місць з використанням грибоподібних конструкцій у м. Черкаси, серії типових проєктів кіно-театрів, проєктів житлових та громадських будівель і споруд. У цей період починається і його педагогічна діяльність на факультеті архітектури КДХІ.

З 1978 р. В. Штолько керує АКБ-4 «КІЇВЗНДІЕП», де розроблялася велика

кількість проєктів об'єктів з великопрогоновим покриттям, які вирізнялися новизною вирішень та відображали новітні на той час дослідження у галузі науки і техніки (проєкт павільйону «Транспорт, меліорація та водне господарство» на ВДНГ УРСР, криті ринки у Києві і Чернівцях тощо) [10].

Одночасно з проєктуванням він проводив науково-дослідну роботу в лабораторії ефективних просторових систем. Результати цієї діяльності відображені у його праці «Архітектура споруд з висячими покриттями» (1979).

У 1988 р. В. Штолько за сумою опублікованих наукових робіт успішно захистив докторську дисертацію на тему «Архітектура будівель з висячими конструкціями. Теоретичні і практичні аспекти». Отримані результати наукових досліджень й експериментального проєктування В. Штолько визначив у нових працях: «Конструктивні рішення будівель і споруд» (1995) та «Архітектурні конструкції цивільних будівель» (1996), які користуються великим попитом у студентів-архітекторів.

В. Штолько відзначений Державною премією УРСР у галузі науки і техніки за розробку та впровадження висячих покриттів у практику будівництва (1982); у 1984 р. за готель «Градецький» в Чернігові отримав Державну премію УРСР ім. Т. Шевченка в галузі архітектури; у 1988 р. — почесне звання «Народний архітектор України» і його призначають заступником директора, головним архітектором КІЇВЗНДІЕПу.

Вже у незалежній Україні була відроджена Українська академія архітектури і її президентом було обрано В. Штолька. Серед академіків чимало випускників факультету архітектури КДХІ, зокрема О. Заваров, Д. Яблонський, О. Боровик, А. Аніщенко, Ю. Набок, О. Стукалов, С. Єжов, В. Куцевич.

У 1960-ті роки до КИЇВЗНДІЕПу були направлені випускники факультету архітектури КДХІ: Ю. Набок, Ф. Боровик, А. Аніщенко, І. Алфьорова, В. Крючков та інші.

Ю. Набок працював у КИЇВЗНДІЕПі головним архітектором проєктів (лауреат Державної премії України в галузі архітектури, дійсний член УАА, заслужений архітектор України), створив чимало унікальних архітектурних об'єктів.

А. Аніщенко (1963–2012) працювала у КИЇВЗНДІЕПі головним архітектором проєктів, керівником АПМ (лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, заслужений архітектор України, дійсний член УАА).

Ф. Боровик працював у КИЇВЗНДІЕПі упродовж 1963–2007 рр., був керівником АПМ (лауреат Державної премії України в галузі архітектури за проєктування м. Славутича, заслужений архітектор України).

Наприкінці 1960 р. – початку 1970-х років на факультеті архітектури КДХІ навчально-творчі майстерні очолювали професори А. Добровольський, П. Костирко, Є. Катонін, а згодом були започатковані майстерні професорів Н. Чмутіної, М. Катерноги та Б. Приймака. З цих майстерень вийшли архітектори, які згодом успішно працювали у КИЇВЗНДІЕПі: О. Стукалов, А. Сніцарев, Ю. Чеканюк, В. Лихолат, О. Лазарев, В. Віхорев, В. Куцевич, О. Костенко, В. Груньський, В. Іріскін, В. Коротков, Л. Рог, С. Єжов, М. Авдєєва, М. Артеменюк, Б. Сологуб, Н. Рєпіна, О. Карпов, Ю. Балашов, А. Рябов, І. Царіковський, В. Чернявський та інші.

О. Стукалов (1940–2021) закінчив факультет архітектури КДХІ у 1962 р. (навчально-творча майстерня професора В. Заболотного). Упродовж 1963–2005 рр. працював у КИЇВЗНДІЕПі архітектором, головним архітектором проєктів, керівником АПМ (заслужений архітектор України, дійсний член УАА). Автор проєктів готелю «Либідь», Будинку меблів, церкви Св. Георгія Переможця – усі у Києві, великої кількості пам'ятників і монументів, зокрема, монументу Незалежності у м. Києві (іл. 7). О. Стукалов був членом Національної спілки архітекторів і художників

України, член комітету з Державних премій України в галузі архітектури, художньої ради Міністерства культури України. У 1980–1990 рр. працював у навчально-творчих майстернях професорів Н. Чмутіної і І. Шпари.

В. Лихолат (1945–1996) закінчила факультет архітектури у 1968 р. (навчально-творча майстерня академіка А. Добровольського). Упродовж 1970–1995 рр. працювала у КИЇВЗНДІЕПі, була архітектором, керівником групи (кандидат архітектури, професор, декан факультету архітектури НАОМА, керівник навчально-творчої майстерні).

Автор цієї статті також є представником випускників факультету архітектури КДХІ початку 1970-х років. У 1971 закінчив навчально-творчу майстерню академіка А. Добровольського (іл. 8, а, б). Архітектор-художник, учений, педагог, експерт, доктор архітектури, професор, заслужений архітектор України, член науково-технічної і містобудівної рад та кількох секцій Міністерства розвитку громад і територій України, член президії УАА, член спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій КНУБА та НАОМА. Голова та член редакційних колегій наукових видань.

Архітектурно-практичну діяльність В. Куцевич розпочав у КИЇВЗНДІЕПі в 1971 р., де пройшов усі щаблі професійного зростання від архітектора, керівника науково-дослідного і проєктного архітектурного центру до заступника директора з наукової діяльності інституту. Автор понад 200 містобудівних та архітектурних проєктів (типових, експериментальних, індивідуальних, конкурсних), більшість з яких реалізована. Серед зведених об'єктів: санаторій «Жовтень» у Кончі-Заспі; серія громадських будівель і комплексів системи БАСФОК у різних містах України, РФ, Білорусі; бібліотечно-культурний центр і музична школа в м. Славутичі Київської обл., будинки смутку в Донецьку і Рівному; Свято-Успенська церква в с. Морозівка Київської обл., Свято-Троїцький собор у Краматорську Донецької обл.; товарна біржа в м. Рівному (іл. 9); реконструкція загальноосвітньої школи на вул. Іоанна Павла II та ліцею в історичній забудові Києва тощо [11]. Понад 20 конкурсних проєктів унікальних будівель і комплексів відзначені міжнародними, всесоюзними та республіканськими преміями [12].

Автор понад 250 науково-дослідних робіт із формування архітектурної типології, методики

проектування і нормативного забезпечення житлових та громадських будинків і споруд, з історії й теорії архітектури, відновлення основ проектування сакральних будинків і споруд різних конфесій, інклюзивності середовища житлових і громадських будівель та споруд, реконструкції і пристосування історичних будівель до нових функцій, з синтезу архітектури й засобів монументально-декоративного мистецтва тощо.

У вітчизняних і зарубіжних виданнях опубліковано близько 400 наукових праць, зокрема книжки: «Архітектура будівель і споруд для проведення громадських обрядів» (1981); «Архітектура громадянських будівель із гнучким плануванням» (1990, у співавторстві); «Культові будинки і споруди різних конфесій» (посібник з проектування – 2002, 2009); «Нормативно-методичні основи архітектурного проектування громадських будівель і споруд» (2016); «Методичні рекомендації з проектування закладів загальної середньої освіти» (2017); монографія «Формування архітектурної школи. Історія, традиції, сучасність» (2018); підручник «Теоретичні і практичні основи реставрації» (2024) тощо. Понад 30 науко-методичних посібників з проектування житлових та громадських будинків і споруд (1975–2024).

Разом із фахівцями Держбуду України В. Куцевич розробив Концепцію формування національної системи нормативної бази України (1992–1993). Автор і керівник розробки (близько 20) основоположних Державних будівельних норм і стандартів України (1994–2025).

Згідно з планом роботи Мінрегіонбуду щодо підготовки в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу, В. Куцевич був призначений відповідальним за забезпечення науково-методичного та експертного супроводу проектування будівництва спортивних об'єктів.

Педагогічну діяльність розпочав за сумісництвом з 1980-х років у КДХІ (НАОМА) у навчально-творчій майстерні професорки Н. Чмутіної, доцент, професор. З 2012 р. завідувач кафедри архітектурного проектування цивільних будівель і споруд архітектурного факультету КНУБА.

Представником випускників КДХІ кінця 1970 років є Д. Антонюк, який навчався на факультеті архітектури у 1971–1976 рр. (навчально-творча майстерня професорки Н. Чмутіної). Упродовж 1976–1989 рр. працював

у КИЇВЗНДІЕПі (кандидат архітектури, доцент, заслужений архітектор України).

Педагогічну роботу в КДХІ розпочав у 1979, доцент кафедри архітектурного проектування (1993), з 2001 – керівник навчально-творчої майстерні. У 1996–2001 рр. брав участь у педагогічній роботі архітектурної школи Sant Lukas у Брюсселі (Бельгія).

Головний архітектор архітектурної студії А-ПІ. Архітектурні проекти: реконструкція заводу «Супутник» з переобладнанням під офісний комплекс (1998–1999); пам'ятник К. Малевичу у м. Києві (2008); пам'ятний знак К. Малевичу на території НАОМА (2015); медичний центр у Гостомелі (2020); перший етап реконструкції Київського заводу металовиробів ім. Письменного під торговельний комплекс «Мегамаркет» у Києві (2000); ресторани «Стіна», «Тайм-аут», «Сан-Торі», «Голден-Кен»; торговельно-розважальний комплекс системи «Батерфляй» і «Мегамаркет» у м. Києві тощо.

Д. Антонюк – асоційований член Американського інституту архітекторів (AIA), член Європейської комісії з архітектурної освіти II регіону Міжнародної спілки архітекторів, президент Благодійного фонду розвитку архітектури ім. Н. Чмутіної, багаторазовий лауреат архітектурних премій.

У 2001 р. завідувачем кафедри архітектурного проектування факультету архітектури НАОМА було обрано кандидата архітектури, доцента А. Давидова, а керівниками навчально-творчих майстерень обрано: І. Шпару, Л. Скорик, Л. Прибегу, Д. Антонюка та А. Давидова.

У цей період розвиваються міжнародні взаємовідносини факультету архітектури НАОМА на основі вивчення досвіду архітектурних шкіл Європи, Китаю та США. Завдяки цьому студенти-архітектори опановують новітні цифрові технології архітектурного проектування, будівельних конструкцій, енергоефективності, що сприяє розвитку творчих архітектурних особистостей [12–14].

Наприкінці 1980-х – початку 2000-х років до КИЇВЗНДІЕПу були направлені талановиті випускники кафедри архітектури КНУБА та НАОМА, які згодом стали відомими архітекторами. Це, зокрема, Т. Малишева, О. Міхненко, С. Несененко, Г. Шемседінов, Н. Клименко, О. Комаров, А. Москальцов, А. Мороз, М. Кунцевич, О. Бильчинський, О. Цвях, Л. Жоголь, О. Агофонова, Т. Доценко, Н. Карнабед, О. Пивоваров, О. Ковальська.

Головні висновки і перспективи використання результатів дослідження. Відзначення

100-літньої діяльності факультету архітектури КДХІ (згодом НАОМА) та найбільш відомих архітекторів і науковців КИЇВЗНДІЕПу, випускників КДХІ (НАОМА), які плідно працювали у царині українського зодчества та наукової й педагогічної діяльності сприятиме формуванню історичного літопису архітектури України другої половини ХХ і початку

ХХІ століття. На долю цих зодчих випали гострі соціальні протиріччя і грандіозні суспільно-політичні перетворення, які знайшли відображення в архітектурі і системі підготовки майбутніх зодчих. Водночас ювіляри добре розуміють, що сучасне народжується з минулого, і все майбутнє перебуває у сучасному.

Список використаних джерел

1. Ясієвич В. Є. Особливості розвитку архітектурно-будівельної науки і освіти України в ХІХ і на початку ХХ ст. Нариси з історії природознавства і техніки: Респ. міжвід. зб. наук. пр. Київ : Наукова думка, 1984. Вип. 30. С. 66–72.
2. Катернога М. Т. Формування архітектурної школи в Україні. Українська академія мистецтва: Дослідницькі та науково – методичні праці. Київ : УАМ, 1994. Вип.1. С. 74–86.
3. Куцевич В. В. Формування архітектурної школи. Історія, традиції, сучасність. Монографія. Київ : вид-во Ліра. К, 2018. С.11–21; 22–89.
4. Кашуба-Вольвач О. «Фортех» у Київському художньому інституті 1920-х років. *Студії мистецтвознавчі*. Київ, 2005. Вип. 1 (9). С. 49–61.
5. Скляренко Галина. Малевич в Україні: кінець 1920-х початок 1930-х років. *Студії мистецтвознавчі*. Київ, 2015. С. 47–60.
6. Малевич Казимир. Київський період 1925–1930/ Упорядник Т. Філевська. Київ: Родовід, 2010. 336 с.
7. Ясієвич В. Є. Київський зодчий П. Ф. Альошин. Київ : Будівельник, 1966. 67 с.
8. Історія української архітектури / Ю. С. Асеев, В. В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін. за ред. В. І. Тимофієнка. Київ : Техніка, 2003. С. 401–402.
9. Куцевич В. В. Заваров О. І. – архітектор, організатор інституту нового типу. Науковець і педагог (до 100-річчя від дня народження). Київ : Будівництво України, 2017. №3. С. 35–39.
10. Куцевич Вадим. Інститут однодумців з великим творчим потенціалом. (До 60-річчя КИЇВЗНДІЕП). *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. Київ : НАОМА, 2024. Вип. 35. С. 46–55. DOI: .
11. Куцевич В. В. Конкурсне проектування як лабораторія архітектурних ідей і образів. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтва»*. Київ : НАОМА, 2023. Вип. 33. С. 25–31.
12. Прибега Л. Факультет архітектури. Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. 1917–2017. Київ : НАОМА, 2017. С. 64–69.
13. Давидов А. М., Коломієць А. В. Конвергенція дисциплін у підготовці архітектора в НАОМА. Теорія та практика дизайну. *Архітектура та будівництво: зб. наук. праць*. Київ : НАУ, 2021. Вип. 23. С. 57–62. DOI:10.18372/2415-8151.23.16268.
14. Прибега Л., Давидов А. Факультет архітектури НАОМА: сторінка історії й сьогодення школи. *Збірник наукових праць «Українська академія мистецтв»*. 2024. 36. 70–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2024-36-8>

References

1. Yasiievych, V. Ye. (1984). *Osoblyvosti rozvytku arkhitekturno-budivelnoyi nauky i osvity Ukrayiny v XIX i na pochatku XX st. Narysy z istoriyi pryrodoznavstva i tekhniky*: [Features of the development of architectural science and illumination of Ukraine in the 19th century and the beginning of the 20th century. Drawings from the history of natural science and technology] Resp. mizhvid. zb. nauk. pr. Kyiv: Naukova dumka, Vyp. 30. P. 66–72 [in Ukrainian].
2. Katernoha, M. T. (1994). Formuvannia arhitekturnoi shkoly v Ukraini. [Formation of an architectural school in Ukraine.] *Ukrainska akademiia mystetstva: doslidnytski ta naukovo-metodychni pratsi*. 1. P. 73–86 [in Ukrainian].
3. Kutsevych, V. V. (2018). Formuvannja arkiekturnoji shkoly. Istorija, tradyciji, suchasnistj: momoghrafija [Formation of an architectural school. History, traditions, reality: monograph]. Lira [in Ukrainian].
4. Kashuba-Volvach, O. (2005). «Fortekh» u Kyivskomu khudozhnomu instjtuti 1920-kh rokiv. [«Fortekh» at the Kiev Art Institute of the 1920s]. *Studii mystetstvoznachchi*, 1(9), P. 49–61 [in Ukrainian].
5. Skliarenko Halyna. *Malevych v Ukrayini: kinets 1920-kh pochatok 1930-kh rokiv. Studii mystetstvoznachchi*. [Malevich in Ukraine: the end of the 1920s and the beginning of the 1930s.]. Kyiv, 2015. P. 47–60 [in Ukrainian].
6. Malevych Kazymyr. *Kyivskiy period 1925–1930* [Kiev period 1925–1930]. Uporyadnyk T. Filevska. Kyiv: Rodovid, 2010. 336 p. [in Ukrainian].

7. Yasiievych, V. Ye. (1966). *Kyivskiyi zodchyi P. F. Alyoshyn*. [Kiev architect P. F. Alosin] Kyiv: Budivelnik, 67 p. [in Ukrainian].
8. *Istoriia ukrainskoi arkhitektury* / [History of Ukrainian architecture] Yu. S. Asieiev, V. V. Vecherskyi, O. M. Hodovaniuk ta in. Za red. V. I. Timofiiienka. Kyiv: Tekhnika, 2003. P. 401–402 [in Ukrainian].
9. Kutsevych, V. V. (2017). Zavarov O. I. – *arkhitekt, orhanizator instytutu novoho typu. Naukovets i pedahoh (do 100-richchia vid dnia narodzhennia)*. [Zavarov O.I. – architect, organizer of a new type of institution. Scientist and teacher (up to 100 people's day)] Kyiv: Budivnytstvo Ukrainy, № 3. P. 35–39. [in Ukrainian].
10. Kutsevych Vadym. (2024). *Instytut odnodumtsiv z velykym tvorchym potentsialom. (Do 60-richchia KYIVZNDIEP)*. [An institute of like-minded people with great creative potential. (Up to 60 years of KIIVZNDIEP)] Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska akademiia mystetstva». Kyiv: NAOMA, Vyp. 35. S. 46–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2024-35-5> [in Ukrainian].
11. Kutsevych, V. V. (2023). Konkursne projektuvannia jak laboratorija arkhitekturnykh idej i obraziv [Competitive design as a laboratory of architectural ideas and images. Ukrainian Academy of Arts: collection, of science works]. *Zbirnyk naukovykh prats «Ukrainska akademiia mystetstva» [Collection of science works «Ukrainian Academy of Arts»]*, (33), 25–31 p. [in Ukrainian].
12. Prybieha, L. (2017). Fakultet arkhitekturu. In *Natsionalna akademiia obrazotvorchoho mystetstva i arkhitektury* [Faculty of Architecture. National Academy of Fine Arts and Architecture]. 1917–2017. P. 64–69 [in Ukrainian].
13. Davydov, A. M., & Kolomiiets, A. V. (2021). Konverhentsiia dystsyplin u pidhotovtsi arkhitekтора v NAOMA. *Teoriia tapraktyka*. [Convergence of disciplines in the training of architects at NAOMA. Theory and practice of design]. *Arkhitektura ta budivnytstvo: zb. nauk. prats*. Kyiv: NAU, 2021. Vyp. 23. P. 57–62. DOI:10.18372/2415-8151.23.16268 [in Ukrainian].
14. Prybieha, L., & Davydov, A. (2024). Fakultet arkhitektury NAOMA: storinka istorii y sohodennia shkoly. *Zbirnyk naukovykh prats "Ukrainska akademiia mystetstv"*, (36), pp. 70–84. [Prybieha L., Davydov A. (2024). The Faculty of Architecture at NAOMA: A Page in the History and Present of the School. *Collection of Scientific Papers "Ukrainian Academy of Arts"*, (36), pp. 70–84]. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2024-36-8>

Подано до редакції 07.02.2025